

Ο Χρόνος Είναι Αναπνοές, Χ. Αποστολίδου (λογοτεχνικό κείμενο)

Χαρούλα Αποστολίδου

Ο χρόνος είναι αναπνοές

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Χρόνος Είναι Αναπνοές της Χαρούλας Αποστολίδου, εκδ. Βάρφης, 2018 είναι ένα μυθιστόρημα με έντονα τα στοιχεία ντοκιμαντέρ. Η συγγραφέας καταπιάνεται με ένα θέμα της τοπικής ιστορίας της Θεσσαλονίκης, την ιστορία του Λαϊκού Σανατορίου Ασβεστοχωρίου. Τέσσερις άνθρωποι που προσβλήθηκαν από τη φυματίωση στη μεσοπολεμική Ελλάδα αποτελούν τους κρίκους της ανθρώπινης αλυσίδας των έγκλειστων και περιθωριοποιημένων αρρώστων με την κοινή ζωή και την κοινή μοίρα, τη φυματίωση. Στο απόσπασμα (σελ. 14-15), συναντιούνται ως επιβάτες στο αστικό λεωφορείο, που συνδέει το Ασβεστοχώρι με τη Θεσσαλονίκη, φυματικοί, υπάλληλοι του Σανατορίου και κάτοικοι του χωριού, ζωντανεύοντας ένα ιδιότυπο σκηνικό κοινωνικών προκαταλήψεων και συνωμοσιολογίας.

«Φύλαγε τα ρούχα σου, να 'χεις τα μισά!» συμπληρώνει ένας παππούλης. «Αυτοί οι τουρκόσποροι φταίνε. Αυτοί έφεραν όλες τις αρρώστιες. Ανάθεμα! Ανάθεμα τη φύτρα τους!» ξεσπάει μια παχουλή μαντάμ κάνοντας αέρα με τη βεντάλια της. *«Κι όσο συγχύζομαι, τόσο ιδρώνω!»* Κι όλο κουνά τη βεντάλια νευρικά, δεξιά-αριστερά, δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω. Το παρουσιαστικό της δεν ταιριάζει με τα λόγια της. Ένα τόσο καλοραμμένο ταγιέρ μάλλον προϋποθέτει άλλο λεξιλόγιο κι άλλη συμπεριφορά. Μα δεν κάνουν τα ράσα τον παπά... Αυτή τη φορά η σκέψη είναι δική μου.

«Ο φόβος είναι χειρότερος από την αρρώστια» ακούω να λέει μια νοσηλεύτρια, που στέκεται στη μέση του λεωφορείου από την αρχή του δρομολογίου. Γυρίζουν όλοι και την κοιτούν. Ο τόνος της αλλά και το παρουσιαστικό της δεν αφήνουν περιθώριο να την αμφισβητήσει κανείς, τουλάχιστον όχι φανερά. Η τσόχνη μπλε κάπα σκεπάζει το εύρωστο σώμα της. Έχει περήφανο αλλά ήσυχο βλέμμα. Ζει πάνω από δέκα χρόνια με τους φυματικούς, δεξί χέρι του γιατρού του Σανατορίου, Επαμεινώνδα Σακελλαρίου. Η Χρυσάνθη Καλλιαρέκου, λίγο πριν από τα σαράντα της, με τον καλοφτιαγμένο κότσο της και το καπέλο της Αδελφής Νοσοκόμας επαναλαμβάνει με πείσμα: *«ο φόβος είναι χειρότερος από τη φυματίωση»*.

Κανείς δεν αντιδρά. Ούτε κι ο Φάκας. Όχι γιατί δεν έχει κάτι να πει, πάντα έχει. Εκείνη τη στιγμή όμως, ανάμεσα στους επιβάτες, την προσοχή του κλέβει το κορίτσι με τα κασαρά μαλλιά. Δεν το βλέπει για πρώτη φορά. Εδώ και μήνες το έχει εντοπίσει μέσα από τα σύρματα του Σανατορίου. Και τώρα να, είναι μπροστά του, στα δυο μέτρα. Την τρώει με τα μάτια. Ένα στραβό χαμόγελο σχηματίζεται στα λεπτά του χείλη. Κάνει προσπάθεια να το πνίξει. Η Σουλτάνα κάνει πως δεν τον βλέπει.

Αχ αυτά τα μάτια! Ο Φάκας παραληρεί και νιώθει να θολώνει, όπως κάθε φορά που ανταμώνει το βλέμμα του με το μπλε των ματιών της. Παλεύει να το κρύψει. Την ίδια στιγμή η Σουλτάνα τακτοποιεί την πλεξούδα της κι ο Φάκας δαγκώνεται. Αχ αυτά τα μαλλιά! Η ζαλάδα του χειροτερεύει και δεν είναι από τις στροφές του δρόμου. Ακουμπά το πρόσωπό του σε ένα σιδερένιο χερούλι. Η παγωνιά του κάπως τον συνεφέρνει. Μέσα στο λεωφορείο βρίσκονται και γνωστοί του. Γείτονες και συγχωριανοί. Ώρα είναι τώρα, να δώσουμε και δικαιώματα... Οικογενειάρχης άνθρωπος..., σκέφτεται, καθώς ρίχνει το βλέμμα του έξω. Αλλά, τα μάτια της Σουλτάνας τον κυνηγούν παντού. Και στον ξύπνιο και στον ύπνο. Και τα καστανά μαλλιά της τον χαϊδεύουν, κάθε φορά, που κλείνει τα μάτια και ξεθυμαίνει στο σώμα της γυναίκας του.

« Ο φόβος είναι χειρότερος από το χτικιό» μουρμουρίζει η Σουλτάνα. Λαθρεπιβάτης κι η ίδια του συγκεκριμένου δρομολογίου, αφού είναι, εδώ κι έξι μήνες, ασθενής του Σανατορίου. Πρώτη φορά βγήκε από το Σανατόριο σήμερα το πρωί, κρυφά, αψηφώντας τις αυστηρότατες κυρώσεις του εσωτερικού κανονισμού του Ιδρύματος, που μπορεί να της κοστίσουν την οριστική αποβολή της. Το έσκασε, όταν έμαθε από τον Θόδωρο, το προηγούμενο βράδυ, πως η νονά της, η Φλώρα, η ίδια που μεσολάβησε για να μπει στο Σανατόριο, πέθανε. Ο Θόδωρος δεν ήξερε τη σχέση τους. Η Σουλτάνα, μήνες στο Ίδρυμα, δε μιλούσε σε κανέναν. Μόνο άκουγε.

Δραστηριότητες

1. Ποια θεωρία συνωμοσίας, αναφορικά με τη διασπορά της φυματίωσης, εντοπίζετε στο απόσπασμα;
2. Ποιες πληροφορίες μάς δίνει η σκηνή του αποσπάσματος για τον δραματικό, χώρο, τον δραματικό χρόνο και τα πρόσωπα του έργου;
3. Ποια συναισθήματα εκδηλώνουν οι ήρωες του αποσπάσματος;
4. «Ο φόβος είναι χειρότερος από την αρρώστια». Η φράση αυτή επαναλαμβάνεται δύο φορές στο απόσπασμα, την πρώτη φορά από τη νοσηλεύτρια και τη δεύτερη από τη Σουλτάνα, που είναι φυματική. Πώς αντιλαμβάνεστε εσείς αυτή τη φράση; Αν συμφωνείτε με την άποψη αυτή, να την αναπτύξετε σε μία παράγραφο.
5. «*Αυτοί οι τουρκόσποροι φταίνε. Αυτοί έφεραν όλες τις αρρώστιες. Ανάθεμα! Ανάθεμα τη φύτρα τους!*». Στη φράση αυτή τίθεται το θέμα του αποδιοπομπαίου τράγου ή φαρμακού.

α) Να μελετήσετε τα κείμενα από την ενότητα Μετανάστες- Πρόσφυγες [Γκαζμέντ Καπλάνι, Αποκλειστική συνέντευξη στον Μπάμπη Ιμβρίδη, Επιστολή ενός ανώνυμου μετανάστη](#) και να συνδέσετε τη δημιουργία αποδιοπομπαίων τράγων με την έλευση προσφύγων-μεταναστών σε μία χώρα. Να καταγράψετε τις παρατηρήσεις σας σε μορφή σημειώσεων για μια ομιλία που θα απευθύνεται στους συμμαθητές σας.

β) Αφού διαβάσετε τα παρακάτω αποσπάσματα από το βιβλίο του Walter Burkert «Ελληνική μυθολογία και τελετουργία», να συνδέσετε τη διαχρονική συνήθεια των ανθρώπων να επιρρίπτουν τις ευθύνες για κάθε κακό που ενσκήπτει στην κοινότητά τους με θεωρίες συνωμοσίας, διατυπώνοντας τις απόψεις σας σε ένα κείμενο που θα αναρτήσετε στην ομαδική συνομιλία του τμήματός σας στο facebook.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Ι. ...Το κοινό μοντέλο πού αναδύεται από τη χιτιτική, ελληνική και ρωμαϊκή τελετουργία και τους αντίστοιχους μύθους είναι βέβαια πολύ οικείο, εκείνο του «αποδιοπομπαίου τράγου». Ο όρος αυτός έχει γίνει τόσο οικείος, ώστε μερικοί ούτε καν θυμούνται ότι κατάγεται από μια τελετουργία που περιγράφεται στην Παλαιά Διαθήκη, το Γιόμ Κιπούρ, την Ημέρα της Εξιλέωσης. Δύο τράγοι παραδίδονται «από την κοινότητα» στον ιερέα ως θυσία εξαγνισμού. Ο ιερέας ρίχνει κλήρους για τους δύο τράγους στο ιερό, προορίζοντας τον ένα για τον Γιαχβέ, τον άλλο για τον Άζαζέλ. Εκείνος του Γιαχβέ θυσιάζεται με τον κανονικό τρόπο, ο άλλος στήνεται ζωντανός μπροστά στο ναό, και ο μεγάλος ιερέας

ακουμπά και τα δύο του χέρια πάνω στο κεφάλι του τράγου και εξομολογείται τις αμαρτίες του Ισραήλ για να βάλει τις αμαρτίες επάνω στο κεφάλι του τράγου, μετά ο τράγος παραδίδεται σ' έναν άνθρωπο, που τον πηγαίνει μακριά στην έρημο και τον αφήνει εκεί.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ II. Είναι γνωστό ότι το ελληνικό αντίστοιχο του αποδιοπομπαίου τράγου είναι ο φαρμακός. Παρόλο που δεν έχει γίνει παροιμιώδης όπως ο αποδιοπομπαίος τράγος, το θέμα του φαρμακού έχει προσελκύσει την προσοχή των μελετητών για αρκετό καιρό, ιδιαίτερα επειδή φαίνεται να ξεπροβάλλει, μέσα από τα χρόνια της ακμής του ελληνικού πολιτισμού, ο εφιάλτης της ανθρωποθυσίας, και μάλιστα σε μια γιορτή του Απόλλωνα, τα Θαργήλια, μια γιορτή κοινή και χαρακτηριστική των Ιώνων και των Αθηναίων. Οι πιο αλλόκοτες λεπτομέρειες είναι γνωστές από την Κολοφώνα του 6ου αιώνα μέσω των λειδοριών του Ίππώνακτος του Κολοφωνίου. Άλλες μαρτυρίες έχουμε από τα Άβδηρα, καθώς και από την Αθήνα της κλασικής εποχής. Στην Κολοφώνα, ένα ιδιαίτερα απωθητικό πρόσωπο επιλεγεται ως φαρμακός. Αφού του έδιναν να φάει, τον μαστίγωναν με κλαδιά συκιάς και κρομμυδόσκιλλας, και τον έβγαζαν έξω από την πόλη.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ III. Στην Αθήνα διαλέγονται δύο άσχημα πρόσωπα, στολίζονται με μια αρμαθιά σύκα και διώχνονται ως φαρμακοί. Στη Μασσαλία μια παρόμοια τελετουργία εκτελούνταν όχι κάθε χρόνο, αλλά σε ειδικές ευκαιρίες, όπως για την αποτροπή της πανούκλας. Κάποιος φτωχός άνθρωπος τρεφόταν καλά με δημόσια δαπάνη για ένα χρόνο, και μετά τον στόλιζαν με κλαδιά, τον έντυναν με «ιερά ενδύματα», τον περιέφεραν γύρω από την πόλη και κατόπιν τον έδιωχναν. Σε κάποιο άλλο μέρος, μάς λένε, έσπρωχναν έναν νεαρό άντρα από έναν γκρεμό και φώναζαν: «Να γίνεις τα απορρίμματα μας».